

Pieter van Os

De macht van het rekenmodel

Redactioneel

***De Academische Boekengids* 36, december 2002, pp. 2.**

Afgelopen oktober haalden woorden als 'coëfficiënt' en 'parameter van onderzoek' plotseling de voorpagina's van de landelijke dagbladen, waaronder *De Telegraaf* en *het Algemeen Dagblad*. De inmiddels demissionair minister Eduard Bomhoff had zijn collega Herman Heinsbroek een amicebrief gestuurd, waarin hij hem vroeg de modellen van het Centraal Planbureau kritisch tegen het licht te houden. 'Je hebt er zelf ook belang bij', schreef Bomhoff: aanpassing van de CPB modellen zou gunstiger resultaten opleveren bij de doorrekening van de door het kabinet voorgestelde maatregelen.

Wellicht uit opportunisme of ijdelheid, maar Bomhoff wist met dit uitgelekte LPF-onderonsje voor even de aandacht van het publiek op de feilbaarheid van sociaal-wetenschappelijk onderzoek te vestigen. Apodictische wetenschap kent geen enkelvoudige uitkomsten, al is het met nog zoveel kwantitatieve gegevens en wiskundige modellen opgetuigd.

Al decennialang is dat besef onder politici nagenoeg verdwenen. Enkele jaren terug promoveerde de ingenieur Adrienne van den Bogaard, aan de vakgroep wetenschapsdynamica van de UvA, op een proefschrift waarin zij analyseerde hoe de wiskundige modellen de kern gingen uitmaken van het prestige van het Centraal Planbureau. Sinds de jaren vijftig, zo beweert Van den Bogaard in *Configuring the Economy. The Emergence of Modelling Practice in the Netherlands*, is het prestige van het Centraal Planbureau almaar toegenomen, met als meest recente hoogtepunt het doorrekenen van partijprogramma's. Hoogleraar bestuurskunde Wim Derksen, oud-lid van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) en zelf ook directeur van een planbureau (Ruimtelijk Planbureau) verklaarde al maanden voor Bomhoffs 'Beste Herman-brief': 'De politiek zit gevangen in de mal van het rekenmodel. Politici durven geen beslissingen te nemen zonder doorberekeningen, wat de dood is voor de politiek...'

Eduard Bomhoff, van oorsprong wiskundige, wijst daar al jaren op. Zijn allereerste wetenschappelijk artikel als macro-econoom, uit 1977, bevat reeds kritiek op het CPB, vooral op de onderzoeksmethoden van het instituut. Sinds de oprichting van zijn eigen onafhankelijke onderzoeksbureau Nyfer in 1995, wijdt Bomhoff zich bijna geheel aan het bekritisieren van het CPB. Als het CPB de jaarlijkse *Macro-Economische Verkenningen* publiceert, brengt Nyfer het *Jaarverslag Nederland BV* uit, met concurrerende cijfers.

Bomhoff acht echter de uitkomsten van alle onderzoek kennelijk zo betrekkelijk, dat hij zich er weinig aan gelegen laat liggen. Terwijl zijn eigen onderzoeksinstituut Nyfer nog maar enkele weken voor de verkiezingen had 'berekend' dat de zorg een financiële impuls behoeft van in ieder geval 10 miljard euro, zag hij er geen probleem in minister van Volksgezondheid te worden zonder noemenswaardige verhoging van het budget. Maar de verdienste is dat Bomhoff aandacht vraagt voor de wetenschappelijke methode, wat onderzoekers - ook die van het CPB - alleen maar kunnen toejuichen.

In het hoofdartikel van deze *Academische Boekengids* vraagt de directeur van het NIOD Hans Blom om iets soortgelijks. Hij hoopt dat zijn Srebrenica rapport, geschreven in opdracht van de regering, voor de verandering eens als een 'gewoon contemporain historisch onderzoek' wordt gelezen, met aandacht voor de onderzoeksmethode, en niet alleen met aandacht voor de politieke of morele implicaties ervan.

Onderkenning dat kwantitatieve sociale wetenschap niet op rotsvaste en universele wetten is gebaseerd, zal het gezag van dergelijk onderzoek - bij politiek en publiek - misschien enigszins matigen. Daardoor ontstaat ook weer ruimte voor creatieve, of althans gewaagde vergezichten. Met het huidige prestige van de berekeningen van het CPB, lijkt daarop weinig kans te bestaan. Want 'als het CPB in 1944 de landing in Normandië had moeten doorrekenen', zei VNO-NCW-voorzitter Jacques Schraven in maart van dit jaar, 'dan lagen die boten nu nog voor de kust.'